

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

Fondul personal Pantelimon Halippa

CRISANTA PODĂREANU

Fondul Pantelimon Halippa, preluat la Direcția Generală a Arhivelor Statului în 1973, este structurat astfel: I. Documente cu date biografice. II. Documente privind problema Basarabiei și Partidul Național Țărănesc; scrisori, memorii, cereri, plângeri ale unor persoane fizice, comisii, asociații, instituții; acte referitoare la asociații și societăți; memorii ale lui Pantelimon Halippa privitoare la activitatea unor militanți basarabeni. III. Documente care atestă activitatea lui Pantelimon Halippa la publicațiile „Cuvînt moldovenesc” și „Viața Basarabiei”; lucrări beletristice ale lui Pantelimon Halippa. IV. Corespondență. V. Acte referitoare la averea lui Pantelimon Halippa. VI. Documente despre Ivan, fratele lui Pantelimon Halippa. VII. Documente aparținînd altor persoane. VIII. Documente referitoare la V. Catargi. IX. Documente referitoare la C. Stere. X. Diverse. Toate acestea, în majoritate originale, scrise în limbile română, rusă, ucraineană, franceză și cehă, totalizînd 8,45 m.l., au fost elaborate între anii 1803 și 1972.

Din documentele primei părți structurale aflăm că Pantelimon (Pan) Halippa, despre care mulți nu au auzit nimic niciodată, s-a născut la 1 august 1883 în comuna Cubolta, județul Bălți. A urmat liceul la Chișinău, universitatea — la Dorpat, în Estonia, de unde a fost silit să plece, iar în 1907 s-a înscris la Universitatea din Iași, secția istorie-geografie, pe care a absolvit-o în 1912.

În 1917 era deja vechi militant pentru autodeterminarea Basarabiei, membru în Comitetul Partidului Național Moldovenesc, iar în 1918 — vicepreședinte și apoi președintele Sfatului Țării. Este unul din făptuitorii Unirii, iar la 1 decembrie 1918 îl găsim la Marea Adunare Populară de la Alba Iulia, ca reprezentant al Basarabiei.

Din acest moment este mereu în miezul vieții politice, ca președinte al Partidului Național Țărănesc pentru Basarabia, parlamentar, ministrul Basarabiei, ministru al muncii, sănătății și ocrotirii sociale, al comunicațiilor, al lucrărilor publice, al instrucțiunii publice și al culturii.

Încă din prima tinerețe, Pantelimon Halippa a lucrat întru deșteptarea conștiinței naționale a românilor din Basarabia. Astfel, a activat, din 1906, la primul ziar național românesc, „Basarabia”, din 1913, a înființat în 1912 prima școală primară românească într-o suburbie a Chișinăului, a făcut parte din Comisia Sucursalei Arhivelor Statului Chișinău — calitate în care a colaborat la publicarea unor documente despre Basarabia —, a organizat concerte, serbări, șezători, coruri bisericești și a contribuit la românizarea învățămîntului primar și secundar din Basarabia.

A funcționat ca profesor de geografie, istorie și limbă română la Școala normală de băieți din Chișinău și, din 1946, ca redactor tehnic la Serviciul special de traduceri al Căilor Ferate Române, unde a lucrat la elaborarea Dictionarului tehnic rus-român.

A fost ales membru corespondent al Academiei Române, decorat cu Ordinul „Coroana României” în gradul de mare ofițer, Marea Crucă „Ferdinand I” în gradul de mare ofițer și comandor, medalia „Ferdinand I – Serviciul credincios” în grad de mare ofițer, „Vulturul României” în grad de comandor clasa a II-a, „Crucea comemorativă a războiului 1916–1918”, „Răsplata muncii pentru construcții școlare” clasa I și Crucea „Meritul sanitar”.

Cele mai importante documente sînt, firește, cele despre Basarabia. Alături de lucrări și studii istorice și geografice, stau ordine și rapoarte din 1816 privind depunerea jurămîntului de credință al locuitorilor provinciei răpîte față de țarul Alexandru I al Rusiei, hotărîrea Congresului Ostășesc

Moldovenesc din octombrie 1917 privind organizarea Sfatului Țării, adresa prin care Consiliul Directorilor Generali al Republicii Moldovenești cere, în decembrie 1917, ministrului de război al României să trimită un regiment ardelenesc, fotocopia Actului Unirii votat la 27 martie 1918 de Sfatul Țării pe etnii, extrasul din jurnalul ședinței sfatului din 27 noiembrie 1918, în care s-a hotărât unirea necondiționată.

Impresionante sînt telegramele din noiembrie 1919 adresate Conferinței de Pace de la Paris, în care parlamentarii basarabeni înnoiesc declarația de unire, și acelea ale congreselor țaranilor din județele Orhei și Soroca, trimise miniștrilor Angliei, Franței, Italiei și Statelor Unite la București, conținînd mulțumiri pentru sprijinul acordat cauzei românilor.

Pantelimon Halippa a fost și un ardent susținător al românilor din Transnistria. Iată de ce se găsec între documentele sale o notă despre Congresul românilor de peste Nistru, din decembrie 1917, la care li s-a dat timp satelor să se gîndească pentru a spune într-un nou congres dacă vor să se unească cu România sau cu Ucraina; o listă cu participanții la consfătuirea românilor transnistreni, în 1937, și un memoriu al Comitetului moldovenilor transnistreni privind mișcarea națională a românilor de peste Nistru.

Pan Halippa, cum i se mai spunea, a strîns și acte care atestă efortul Rusiei Sovietice și, mai tîrziu, al URSS, de a dovedi injustețea unirii Basarabiei cu România, propaganda antiromânească dusă 22 de ani prin bolșevici și comuniștii din țară, îndemnul adresat românilor basarabeni să se abțină de la vot în alegerile parlamentare.

Iată ce învățau copiii românilor basarabeni despre România, în școlile rusești dinainte de 1918: „România este o țară așezată între Munții Carpați, Dunăre și Prut. Poporul român este de origine latină. Se ocupă cu agricultura și creșterea vitelor. Românii își arată iscusința lor la danșuri și la vioară”.

Un număr apreciabil de documente vădesc eforturile „Casei Noastre”, al cărei președinte a fost Pan Halippa, de a aplica reforma agrară din 1921 în Basarabia.

Notele lui Halippa despre viața și activitatea unui Ion Pelivan, Ion Buzdugan, Iorgu Tudor, Teodor Iacobescu, Alexe Mateevici și alți intelectuali basarabeni care s-au dedicat în întregime Unirii și resuscitării conștiinței naționale, dovedesc prețuirea și modestia sa.

După 1918, Pantelimon Halippa a lucrat cu și mai mult sîrg la renașterea Basarabiei. Mărturie stau actele privind acțiunile sale dedicate dezvoltării culturii naționale, învățămîntului, cooperăției și construcțiilor edilitare.

Mai puțin îmbucurătoare sînt memoriile basarabenilor de rînd, ale membrilor Sfatului Țării și parlamentarilor basarabeni, adresate, din 1919 pînă în 1929, regelui și președintelui Consiliului de Miniștri, în care semnatarii se plîng de situația economică grea și de abuzurile autorităților administrative și polițienești venite din vechiul regat:

„Lucrul acesta”, ștergerea deosebirilor de administrație dintre Basarabia și vechiul regat (n.n.), „prevăzut și dorit de Blocul Moldovenesc, care el este întruparea democrației române în Basarabia, va trebui să se petreacă însă în așa condiții, ca populația țării să nu fie iritată, și trecerea de la starea veche a lucrărilor la starea nouă să fie lentă, fără zguduiri, care ar putea fi foarte dăunătoare cauzei noastre naționale. Căci dacă interesul superior al neamului a cerut ca Basarabia să renunțe la autonomia ei și să proclame

unirea necondiționată cu România Mamă, același interes superior poruncește factorilor politici românești să ia bine seama că să nu se producă mișcări populare de nemulțumire în Basarabia care ar compromite mult politica românească. Interesul cel mai mare al României este, ca atunci cînd în țările

vecine are loc un război civil îngrozitor, în patria noastră să domnească ordinea și liniștea cea mai perfectă, ca astfel să putem, în chip evolutiv, să consolidăm unirea neamului — visul de veacuri al celor mai luminați patrioți ai noștri. Căci trebuie să recunoaștem noi în de noi că pînă în prezent avem numai unirea formală a Basarabiei cu România Mamă și de aci încolo avem de înfăptuit unirea sufletească care ar fi în stare să reziste oricăror furtuni din afară și din lăuntru.

Sînt multe piedici care îngreuiază calea desăvîrșitei uniri a provinciei Basarabia cu România Mamă. Inconștiența națională în Basarabia este buruiana cea mai înrădăcinată și stîrpirea ei este și va fi încă un timp îndelungat cu anevoie. Pe de altă parte, Basarabia are un procent considerabil (pînă la 30%) de populație neromânească, care rămîne și va rămînea multă vreme încă potrivnică idealului nostru național românesc. În sfîrșit, Basarabia, în timp de mai bine de un veac, a stat în legături economice cu Rusia și aceste legături trebuie rupte sau conduse mai departe cu foarte mare băgare de seamă, avîndu-se toată vremea în vedere să nu se lovească interesul material al țării și al populației care la nimic nu-i mai simțitoare decît la interesul material....

Mai întîi de toate, la baza sistemului de conducere a treburilor în Basarabia trebuie pus principiul descentralizării, care trebuie aplicat sincer și fără nici o șovăială. Controlul centrului asupra periferiei se impune, firește, dar numai în așa chip ca centrul să nu înăbușe elementele și forțele locale care au tot dorul de muncă, deci se cere nu o stăpînire la centru și o slugărire la periferie, ci o colaborare, o muncă de contact deplin bazat pe încredere reciprocă. Centrul va ști totul, dar nu va putea să nu impună lucruri neștiute și nepricute de periferie; să fie în clar ca să putem și noi localii să contribuim cu mintea și experiența noastră la zidirea casei noastre. Nevoile locale să fie servite de către oamenii locali și numai în lipsa acestora și la cererea noastră să se trimeată elemente de la centru, se înțelege, de fiecare dată selecționîndu-se cît se poate mai bine¹.

„În locul armatei, la sate au venit jandarmii, de ale căror asupriri freamătă tot norodul. În nici o ramură de activitate obștească nu s-au produs îmbunătățiri simțite pentru norod. Toate măsurile spre a ușura problema alimentării nu au dat alt rezultat decît îmbogățirea speculanților. În toate domeniile vieții obștești stăpînește neorânduiala. Trenurile funcționează foarte neregulat, poșta, telefonul, telegraful sunt în stare completă de dezorganizare... Chestiunea cursului monedei este foarte încurcată. Unii profesori, învățători și funcționari nu se plătesc cu lunile...”

„Comisiile interimare au lucrat pentru desființarea obștilor satești, pe care nici țarismul n-a îndrăznit să le desființeze. Guvernul pretextează că luptă împotriva bolșevismului și banditismului. Dar e o confuzie între cauză și efect. Bolșevismul și banditismul sînt efectele regimului excepțional sub care trăiește Basarabia. Sub acest guvern abuzurile au ajuns la culmi necunoscute. Cînd încercăm să ridicăm glasul în parlament ni se spune că sîntem răi români și înstrăinați”².

Interesante sînt și rapoartele Poliției și Siguranței din Moldova de peste Prut, din care aflăm despre starea de spirit a populației, mișcarea mun-

¹ Arh. St. Buc., fond personal Pantelimon Halippa, dosar 100, f. 1-4.

² Ibidem, dosar 117.

citorească, răspindirea ideilor comuniste, problemele minorităților naționale și luptele dintre bolșevici și conservatori în Ucraina, migrația dinspre Rusia Sovietică spre România.

În privința raportului din 1940, aflăm lucruri știute nu de mulți, declarate tabu timp de 45 de ani, din referatul Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului către Comisia Aliată de Control, dintr-un memoriu al reprezentanților celor peste 100 000 de refugiați români din Basarabia și Bucovina de Nord, obligați să se întoarcă în U.R.S.S. în 1946, și să primească cetățenia sovietică, refugiați care s-au ascuns și au recurs la toate subterfugurile posibile, 700 dintre ei sinucigîndu-se; din listele cu români deținuți în închisorile din U.R.S.S. (alții decît cei aflați în lista Ministerului de Externe român); dintr-o notă care menționează că nu s-a efectuat schimbul între românii închiși în U.R.S.S. și condamnați politici din închisorile românești, și că, mai mult decît atît românii au fost deportați sau executați pe loc; dintr-un memoriu în care sînt arătate adevăratele motive ale intrării României în cel de al doilea război mondial:

„Situația actuală din România este determinată de un întreg complex de împrejurări, iar în ultimul moment și în mod hotărîtor de intrarea ei în război. Pentru a înțelege în mod mai exact aceste lucruri, adică starea actuală din România și războaiele ei, trebuie să examinăm cauzele care au determinat și împins această țară în război.

Guvernul Groza, în presă și declarațiile sale, susține că intrarea României în război contra U.R.S.S. a fost un act de nebunie criminală provocat de fascism-nazism, pe cînd atacul ei contra Germaniei și Ungariei a fost un act de reacțiune normală contra nazismo-fascismului. Această explicație a războiului este prea simplistă, prea ușoară, prea teoretică și pornită din interese ascunse de a apăra o anumită dogmă, care acoperă anumite interese interne și externe.

De fapt, România nu vroia și nu avea interes de a intra în războiul actual și nici nu ar fi intrat dacă nu ar fi fost provocată și împinsă, fiind lovită în interesele ei vitale. Și tocmai interesele ei vitale au împins-o în război, și contra U.R.S.S. alături de Germania, și contra Germaniei și Ungariei, alături de Aliați.

Conștientă de slăbiciunea ei comparație cu forțele vecinilor (cel din răsărit, U.R.S.S., era în amicitie cu Germania, la sud, la nord-vest, erau Bulgaria și Ungaria, aliate cu Germania, iar la nord Polonia și Cehoslovacia ocupate de germani). România a dus o politică fermă antirevizionistă și pacifică, conformă cu interesele sale, fără altă dorință decît de a-și consolida situația ei internă în granițele ei naturale. Ea făcea parte din Mica Înțelegere, era în alianță cu Polonia și se sprijinea pe alianța anglo-franceză, obținînd de la Englitera garanția granițelor sale din 1939. Ea nu avea nici o revendicare externă: dovadă refuzul ei de a anexa cîteva comune românești din Cehoslovacia cînd Polonia anexa Teschen-ul, și refuzul ei de a ocupa Banatul Sîrbesc cînd Serbia se prăbușise.

În această situație se găsește România cînd începe criza europeană.

Desigur că faptul care a culminat această criză a fost legătura stabilită între d-nii Molotov și von Ribbentrop, respectiv d-nii Stalin și Hitler, adică între U.R.S.S. și Germania, în urma căreia se declară războiul. Polonia

³ Ibidem, dosar 129.

este invadată și ocupată de nemți, cu participarea la această operație a U.R.S.S. care a atacat aliata Angliei și a Franței pe la spate.

A urmat apoi ocuparea de către U.R.S.S. a Estoniei, Letoniei, Lituaniei și declararea războiului cu Finlanda. Acest din urmă gest al U.R.S.S. a provocat o legitimă indignare în toată lumea. Anglia a cerut și a obținut excluderea U.R.S.S. din Liga Națiunilor. America a promis ajutor Finlandei eroice. Era evident că U.R.S.S. nu era prietena Angliei și a Americii, nu era prietena Franței invadate, ci a Germaniei hitleriste și a Italiei fasciste.

Survine armistițiul cu Franța, criza și prăbușirea Serbiei, intrarea în scenă a Ungariei și a Bulgariei, prăbușirea Greciei. România este înconjurată din toate părțile de forțele Germaniei și aliaților ei, când primește de la U.R.S.S. ultimatumul de a ceda Basarabia și Bucovina de nord. Este interesant de observat că Bucovina de nord se cere ca compensație pentru stăpânirea Basarabiei 24 de ani; ce compensație ar fi trebuit să dea Rusia că a stăpânit Basarabia o sută de ani? ...

Toată lumea a văzut acum vechiul imperialism rusesc înviat sub noi forme și și-a adus aminte că de la 1711 pînă azi România la fiecare 25 de ani a fost invadată, ocupată și prădată de armatele rusești în războaiele lor din Balcani în drumul lor spre Constantinopol. România era spate de front, cîmp de luptă, oștile imperiale se aprovizionau și trăiau pe contul locuitorilor acestei țări, fără nici o despăgubire. Toată lumea și-a adus aminte atunci cum în 1812 a fost anexată de ruși jumătatea de răsărit a Moldovei (Basarabia) și stăpînită de ei o sută de ani. Toată lumea și-a adus aminte de trădarea Rusiei din 1917, de descompunerea armatei ei care a jefuit atunci această țară alături de germani. Toată lumea și-a adus aminte de tezaurul, fondul de aur al României, luat de ruși și aflat și astăzi în mîinile lor. Toată lumea se temea că înțelegerea Germano-U.R.S.S. va duce la ocuparea întregii țări românești de U.R.S.S. Vechia conștiință a pericolului permanent și mortal pe care îl prezintă rușii pentru noi s-a trezit cu o violență nemăsurată.

În fața acestui pericol mortal, fără nici un ajutor, izolată de toată lumea, România a fost silită să suporte amputarea Ardealului de nord în favoarea Ungariei, și a Cadrilaterului în favoarea Bulgariei...

Guvernul Groza a interzis să se vorbească și să se scrie de această chestiune. Complotul tăcerii dictat de Moscova nu va vindeca această rană sîngerindă. Dimpotrivă, o va învenina și va otrăvi viața popoarelor pînă cînd nu se va rezolva cu dreptate, care este de partea României, căci U.R.S.S. — formînd în 1940 cînd a ocupat Basarabia, din ea, a 13-a republică socialistă sovietică Moldova — prin acest fapt a recunoscut etnicitatea românească a acestei provincii.

Pentru această dreptate a căzut morți și răniți sute de mii de români și au rămas sute de mii de orfani și văduve. Sîngele și lacrimile lor strigă la cer⁴. (dos. 108, f. 4).

Dar iată că și în 1969 Pantelimon Halippa avea curajul să-i înmîneze lui Richard Nixon, în timpul vizitei acestuia în România, un memoriu privitor la răpirea Basarabiei. Acesta se adaugă la cele ale lui Valentin Lazăr din Mediaș, care din 1964 pînă în 1972 i-a bombardat pe Ceaușescu și Nixon cu asemenea memorii, și la cel adresat lui Charles de Gaulle de I. Popescu Puțuri.

⁴ Ibidem, dosar 108, f. 4.

O altă parte structurală foarte importantă este aceea care conține documente despre Partidul Național Țărănesc și viața politică în România și în special în Basarabia dintre cele două războaie mondiale.

Circularele Partidului Național Țărănesc adresate organizațiilor județene înfierează guvernării și cheamă la răsturnarea lor atunci când partidul era în opoziție, găsesc scuze și se dovedesc indulgente atunci când acesta era la guvernare. România, chipurile, era mereu pe marginea prăpastiei, fără nici un sprijin de la țările occidentale, care le întorceau spatele guvernanților răi, mincinoși și incompetenți.

Nu e de mirare deci că în 1931 Ion Pelivan îi scrie lui Pantelimon Halippa că se retrage din politică, scîrbit de „neplăcerile, zizaniile și ambițiile nesăbuite”. „Arma lor de luptă”, spune Pelivan, sint „calomnia, birfeala, demagogismul murdar, ploconeala pe la cei de sus”. Pantelimon Halippa însuși ajunge la aceeași concluzie și, în 1938, demisionează din partid.

Zeci de rapoarte, memorii și plîngeri vorbesc despre disensiunile din interiorul Partidului Național Țărănesc, desprinderea unor facțiuni, despre certurile cu celelalte partide, despre fraude electorale, cum ar fi înscirarea în procesul-verbal a altei cifre decît cea rezultată din numărarea voturilor, despre faptul că preoții din Basarabia i-au îndemnat pe țărani să nu voteze deoarece ei, preoții, erau nemulțumiți de faptul că aveau mai puțin pămînt decît pe timpul stăpînirii ruse, despre interpelările parlamentare adresate lui Pantelimon Halippa ca ministru, despre atitudinea unor membri ai Partidului față de pactul Iuliu Maniu — Corneliu Codreanu, ascensiunea Gărzii de Fier, despre situația dezastruoasă în care se găsea în permanență România.

Partea structurală despre asociații și societăți cuprinde statute, adrese, invitații de la Societatea „Cercul basarabenilor”, Asociația generală a israeliților pămînteni, Asociația pentru studiul și reforma socială în România, Societatea „Glasul Țării”, Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război, Societatea pentru ajutorarea refugiaților de peste Nistru, Societatea ofițerilor din fosta armată a Republicii Moldovenești, Societatea culturală română „Macedonia”, Societatea scriitorilor din Basarabia și de la multe altele.

Activitatea lui Pantelimon Halippa la publicațiile periodice „Cuvînt moldovenesc” și „Viața Basarabiei”, al căror director a și fost, este marcată de scrisorile, articolele și manuscrisele care tratează viața politică, situația țărănimii, a învățămîntului și, în general, toate aspectele vieții românilor.

Puțini știu probabil că Pantelimon Halippa a fost și scriitor. A scris versuri, istorii ale literaturii române vechi, biografii, lucrări istorice, a cules proverbe, povești, strigături și cîntece populare și a tradus din literatura rusă.

Bogata corespondență cu personalități ca Ion Pelivan, Ion Inculeț, Daniil Ciugureanu, Teodor Iacobescu, Ion Buzdugan, Alexandru Boldur, Dimițrie Iov, Alexis Nour, Nichita Smochină, Ion Antonescu, Alexandru-Vaida Voevod, Ion Mihalache, Nicolae Titulescu, Gheorghe Cristescu, Cincinnati Pavelescu, Duiliu Zamfirescu, Dimitrie Gusti, Gala Galaction, Onisifor Ghiu, Octavian Goga, Artur Gorovei și cu persoane mai puțin sau deloc cunoscute, tratează situația politică, economică, împroprietărirea țaranilor, probleme de cultură și învățămînt, abuzuri, nedreptăți, șomajul, probleme personale, unele chiar dramatice. Unii se plîng revoltați, alții promit, mulțumesc, felicită, invită, propun, oferă, dezvăluind sentimente și slăbiciuni ome-

nești care dovedesc că omul, în străfundurile lui, este, în toate timpurile, același.

În 1950, Pantelimon Halippa este ridicat de la locuința sa, ținut într-o închisoare din România pînă în 1952, cînd este predat autorităților sovietice și condamnat de Tribunalul Militar al Armatelor Ministerului Securității Statului al R.S.S. Moldovenești la 25 de ani de muncă silnică într-un lagăr din Siberia pentru spionaj împotriva U.R.S.S.

Jurnalele sale mărturisesc că, deși a nutrit idei socialiste în prima tinerețe, nu le mai poate nutri pentru că nu le-a văzut aplicate în U.R.S.S., ceea ce demonstrează că sînt utopice. „Am să mă opresc”, scrie Halippa în lagărul de la Irkutk, „numai asupra pățaniilor și suferințelor mele ca să se vadă ce dreptate știe să facă un stat de structură nouă, socialistă și sovietică, unde viața se conduce după doctrina socialistă și recurgîndu-se mereu la metoda sfatului popular, care el trebuie să judece treburile obștești. Din cele ce voi dovedi să povestesc se va vedea că doctrina socialistă n-am văzut-o în nici o instituție sau acțiune publică în Rusia Sovietică, iar metoda sfătulistă a fost înlocuită printr-un hatir al conducătorului Siguranței statului — lacheul lui Stalin, care s-a dovedit și criminal și după moartea lui Stalin a fost executat de organele statului sovietic ca criminal de mare speță”⁵.

Sau:

„Stalin vrea să fie țar
Deși-și zice proletar
El ne-a smuls din hatul țării
Nistrul pîn-la malul mării⁶.
Simt că eu nu mai sunt eu
M-a părăsit credința-n Dumnezeu”⁷.

În zadar s-a rugat Pan Halippa de guvernul U.R.S.S. să-i inapoieze lucrările confiscate în lagăr, iar de guvernul român — să-i permită întoarcerea în țară și să fie judecat aici, nu în U.R.S.S. deoarece e cetățean român. A avut, cum s-ar zice, „noroc” pentru că n-a putrezit în lagăr 25 de ani, ci a fost eliberat după 3 ani cu speranța autorităților că se va „cumini”.

Dar de unde? Pantelimon Halippa s-a apucat să asalteze instituțiile cu memorii și studii, trăgînd la răspundere, ba Institutul de studii politice de pe lângă C.C. al P.C.R. că nu citește bine Convenția de Armistițiu și deci nu scrie bine istoria, ba Uniunea Scriitorilor că nu-i publică pe scriitorii basarabeni.

Alături de Statutul funcționarilor publici, anteproiecte și proiecte de legi, de rapoarte care atestă existența cenzurii și încălcarea drepturilor cetățenești, de planul economic național întocmit de Virgil Madgearu și Mihai Manoilescu, de plîngerea evreilor de asimilare, de referatul unei comisii care a studiat situația explozivă din Valea Jiului, de proiectul canalului Argeș-București-Dunăre sau scrisoarea lui Iuliu Maniu și Constantin I.C. Brătianu către Ion Antonescu privind retragerea armatei române, în 1942—1943, din U.R.S.S. și redresarea economică și financiară a României, scrisoarea

⁵ Ibidem, dosar 28, f. 360.

⁶ Ibidem, f. 386.

⁷ Ibidem, f. 358.

aceluiași Maniu către același Antonescu în care cel dintii nu se arată de acord ca România să permită Germaniei să agrezeze Iugoslavia de pe teritoriul celei dintii și să antreneze și România în această agresiune, memoriul lui Maniu privind restaurația regală din 1930, depoziția sa în procesul Corneliu Codreanu, propunerea Adunării Deputaților ca Ion I.C. Brătianu, Vintilă Brătianu, V.G. Morțun, Victor Antonescu, Constantin Angelescu și Take Ionescu să fie deferiți justiției pentru că au permis intrarea armatei ruse pe teritoriul României și transportarea tezaurului public la Moscova; memoriile împotriva reducerii cheltuielilor de la buget, scrisori despre situația grea a țărănimii, recolta slabă și foamea, documente din 1800 care atestă vechimea boierilor moldoveni în Basarabia și multe, multe altele care nu încap aici.

Nu există dosar să nu fie interesant, nu există filă să nu captiveze. Fondul e de mare preț și va aduce multe noutăți, chiar dacă unele supărătoare pentru unii.